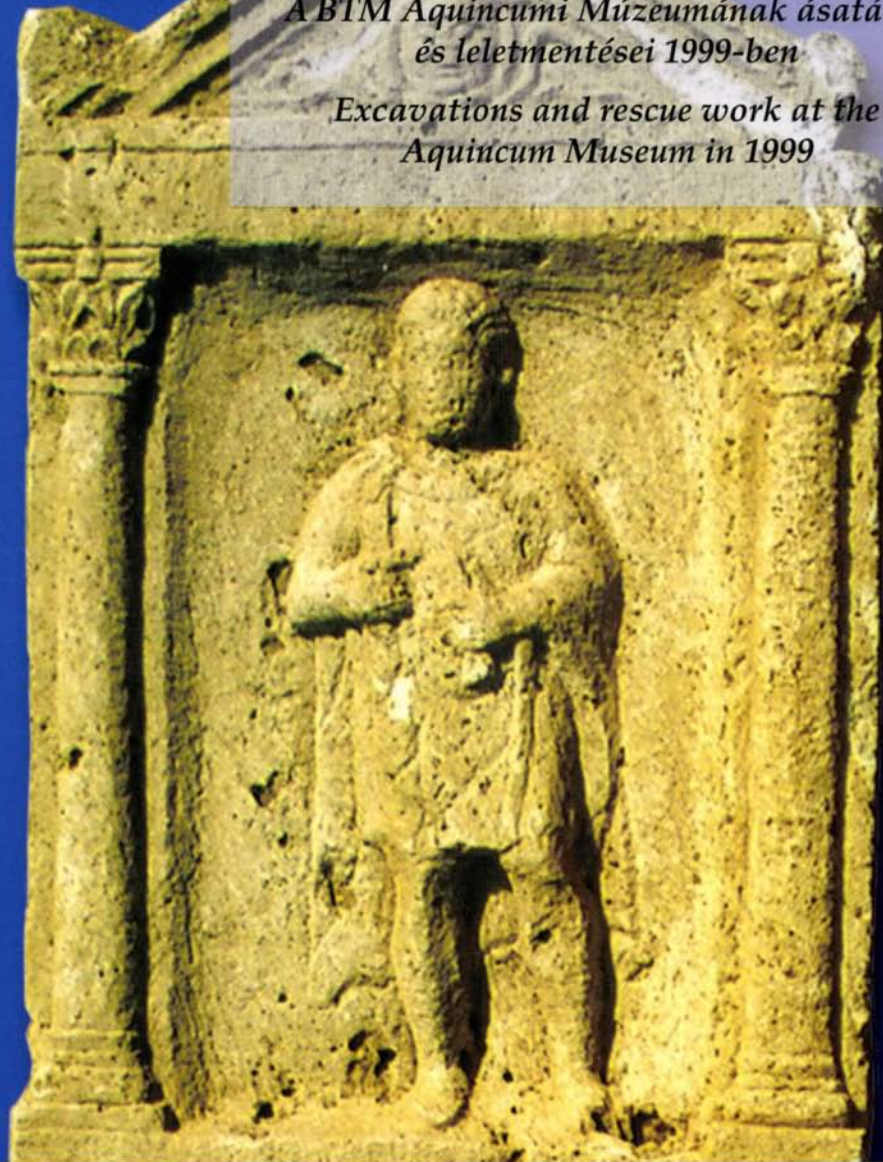
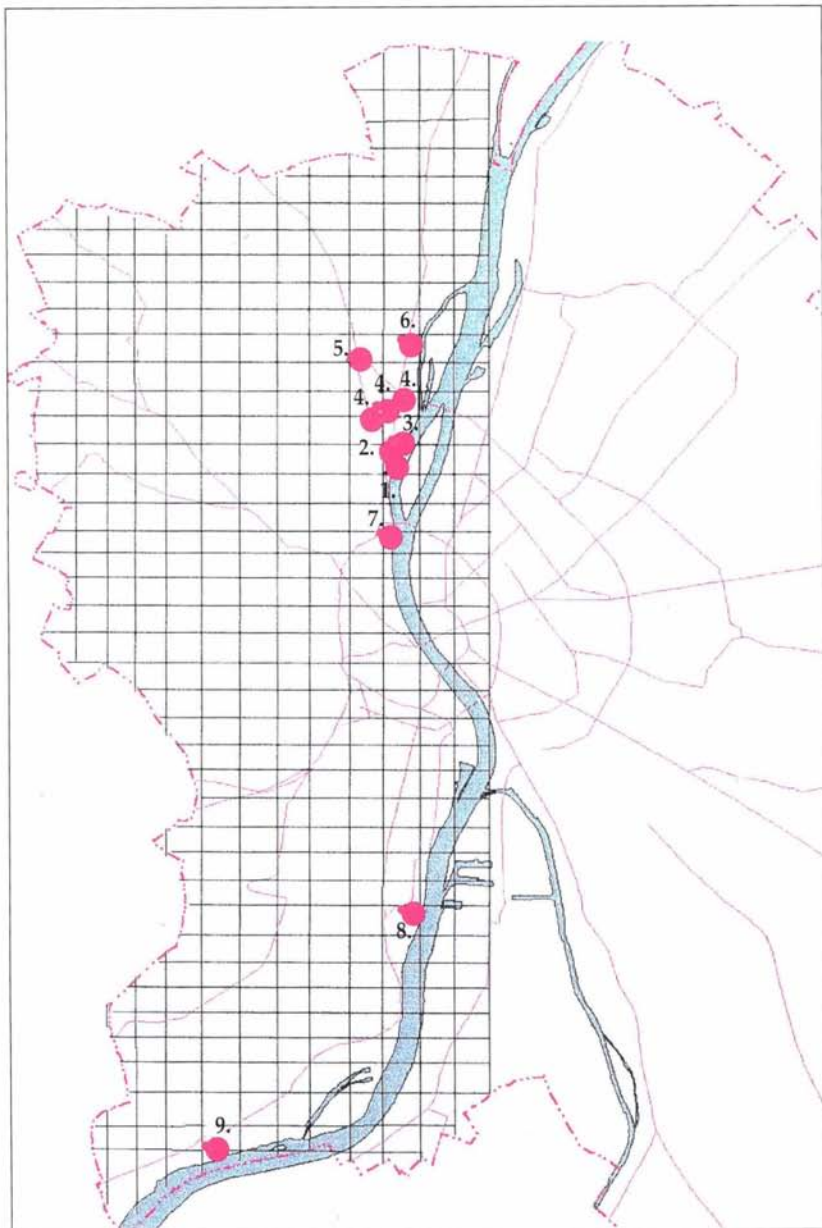

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999*

AQUINCUM

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999

Budapest, 2000

Szerkesztő:

Zsidi Paula

Fordítás:

Simán Katalin,
Alice M. Choyke

Rajz:

Málik Éva, Toma Istvánné, Patrice
Bertin, Hable Tibor

Számitógépes grafika:

Kővágóné Szentirmai Katalin

Fotó:

Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc,

Geodézia:

Vándor Andrásné, Kovács Tibor,
Viemann Zsolt

Technikai szerkesztő:

Kolozsvári Krisztián

A külső borítón:

Katona sírköve a Bécsi úti temető
északi részéről

A külső borítón hátul:

Pompeia Quartina sírköve a
Bécsi úti temető déli részéről

Edited by:

Paula Zsidi

Translation by:

Katalin Simán,
Alice M. Choyke

Drawings by:

Éva Málik, Mrs. István Toma,
Patrice Bertin, Tibor Hable

Computer graphics by:

Mrs. Kővágó/Katalin Szentirmai

Photographs by:

Péter Komjáthy, Ferenc Hegyi

Geodesy by:

Mrs. András Vándor,
Tibor Kovács, Zsolt Viemann

Technical assistance by:

Krisztián Kolozsvári

Outer front cover:

Gravestone of a soldier from the
Northern area of the Bécsi Street
Cemetery

Outer back cover:

Gravestone of Pompeia Quartina
from the Southern area of the Bécsi
Street Cemetery

Budapesti Történeti Múzeum, 2000.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

♦♦♦

Budapest Historical Museum, 2000.
Editor-in-chief: Dr. Sándor Bodó, Director

A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1999-ben

Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1999

Budapesti Történeli Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest

Aquincumi füzetek
6. szám

ISSN 4 1219 9419
ISSN 4 1219 9427

TARTALOM

Bevezető az 1999. évi régészeti feltárásokhoz8
(*Zsidi Paula*)

1. Temetőrészlet a Bécsi út keleti oldalán14
(*Hable Tibor*)
2. Sírok és sírkövek a Bécsi úti temetőből20
(*Hable Tibor–Márton András*)
3. Újabb leletmentés a Nagyszombat utcai amfiteátrumtól délre37
(*Hable Tibor*)
4. Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén, 199946
(*Madarassy Orsolya*)
5. Leletmentések az ún. Bécsi úti temető északi részén56
(*R. Facsády Annamária*)
6. Korarómai kori védmű részlete és 2-3. századi kőépület az aquincumi katonavárostól északra62
(*Zsidi Paula*)
7. Kutatások a vízivárosi tábor és vicusának körzetében.....76
(*H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter*)
8. Új katonai tábor nyomai Albertfalván83
(*Szirmai Krisztina*)
9. Nagytétény-CAMPONA91
(*Kocsis László*)

CONTENTS

Introduction to the 1999 Excavation Reports8
(*Paula Zsidi*)

1. Cemetery Segment on the Eastern Side of Bécsi Street14
(*Tibor Hable*)
2. Graves and Gravestones from the Bécsi Street Cemetery20
(*Tibor Hable – András Márton*)
3. Recent Rescue Excavations South of the Nagyszombat Street Amphitheater37
(*Tibor Hable*)
4. Archaeological Investigations in the Military Town of Aquincum, 199946
(*Orsolya Madarassy*)
5. Rescue Excavations in the Northern Part of the so-called Bécsi Street Cemetery56
(*Annamária R. Facsády*)
6. Part of a Late Roman Defence System and a Stone Building from the 2nd-3rd Centuries North of the Aquincum Military Town62
(*Paula Zsidi*)
7. Research in the Environs of the Víziváros Fort76
(*Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács*)
8. Traces of a New Military Fort at Albertfalva83
(*Krisztina Szirmai*)
9. Nagytétény-CAMPONA91
(*László Kocsis*)

Az Aquincumi Múzeum kisebb leletmentései és szondázó jellegű feltárásai az 1999. évben

10. Budapest, I. ker., Corvin tér 1-3.102
(*Hable Tibor*)
11. Budapest, I. ker., Gyorskocsi utca 6.103
(*H. Kérdő Katalin*)
12. Budapest, II. ker., Tölgyfa utca 3. – Henger utca 2.104
(*H. Kérdő Katalin–Kovács Eszter*)
13. Budapest, III. ker., Fő tér 1. (Zichy kastély)104
(*Németh Margit*)
14. Budapest, III. ker., Kórház utca 6-12.106
(*Szirmai Krisztina*)
15. Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115. (volt Házgyár)....107
(*Zsidi Paula*)
16. Budapest, III. ker., Záhony utca108
(*Zsidi Paula*)
17. Budapest, III. ker., Szentendrei út 133-135. előtt.....110
(*Bugán Adél*)
18. Budapest, III. ker., Graphisoft Park (volt Gázgyár)111
(*Bugán Adél*)

Test Excavations and Small-scale Rescue Operations of the Aquincum Museum in 1999

10. Budapest, District I, 1-3 Corvin Square102
(*Tibor Hable*)
11. Budapest, District I, 6 Gyorskocsi Street.....103
(*Katalin H. Kérdő*)
12. Budapest, District II, 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street104
(*Katalin H. Kérdő–Eszter Kovács*)
13. Budapest, District III, 1 Fő Square (Zichy palace)105
(*Margit Németh*)
14. Budapest, District III, 6-12 Kórház Street.....106
(*Krisztina Szirmai*)
15. Budapest, District III, 101-115 Szentendrei Road (the territory of the former Házgyár)107
(*Paula Zsidi*)
16. Budapest, District III, Záhony Street.....109
(*Paula Zsidi*)
17. Budapest, District III, in front of 133-135 Szentendrei Road110
(*Adél Bugán*)
18. Budapest, District III, Graphisoft Park (the territory of the former Gázgyár)111
(*Adél Bugán*)

Az 1999. évi feltárások közreműködői	112	Participants in the Excavations in 1999	112
Az 1999. évi feltárások megbízói és támogatói	114	Employers and Patrons of the Excavations in 1999	114
Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1999-ben megjelent publikációi	115	Publications by the Staff of the Aquincum Museum in 1999.....	115

Bevezető az 1999. évi régészeti feltárásokhoz

Az előző évben ugrásszerűen megnövekedett terepfeladataink 1999-ben sem csökkentek, s úgy tűnik, hogy a régészeti beavatkozásoknak ez a magas száma az elkövetkezendő időszakban sem fog változni. Ennek egyik oka az, hogy a *városi régészet* – a szakma más jellegű területeihez képest – sokkal érzékenyebben reagál a gazdasági változásokra. Miután a régészeti feltárások a városi régészetben a beruházás területelőkészítési fázisának fontos részét képezik, ezáltal mindinkább gazdasági tényezővé is válnak. A fővárosban és környékén a beruházások száma egyre nő. Ezzel a folyamattal egyre inkább együtt kell élnünk, a régészeti örökség védelmét szem előtt tartva, de anélkül, hogy a város fejlődésének gátat vetnénk. A feladat nem egyszerű. A régészeti kutatás pénzügyi és időbeli vonzata sok esetben az egész beruházás megvalósulására is kihat. A beruházók többsége már nem a feltárások *elkerülésére* törekszik, mint az korábban, a CXL./1997. évi törvény megjelenéséig megfigyelhető volt, hanem időben igyekszik korlátozni azt, illetve olyan időszakra helyezni a kutatási fázist, ami az építkezés szempontjából értéktelen idő-

Introduction to the 1999 Excavation Reports

The pace of field work, which grew so suddenly in the last year, showed no signs of slowing in 1999 either. The great number of archaeological interventions seems to be what we will experience in the coming the subsequent season as well. One reason is that *urban archaeology*, as compared to other aspects of the field, reacts more sensitively to economic changes. Since archaeological excavations play an important role in the preparation of the landscape for investment, they are increasingly regarded as an economic factor. There is a tendency for the number of investments in the capital and in its surroundings to grow. We must live with this process, while maintaining a concern for the protection of the archaeological heritage but without hampering the development of the city. The task is not an easy one. The financial and time demands of archaeological research often influence the realisation of the whole investment. Most of the investors no longer try to *evade* archaeological excavations, as was common enough until act CXL/1997 was enacted, but try to limit their duration or to time the research phase to a period that has no value from the point of view

szaknak számít. Ennek következtében ebben az 1999. évben is több ízben kényszerültünk a „szezonon kívüli” munkára, amelyhez azonban – az esetek többségében – nem rendelkezünk kellő felszereltséggel.

A feltárások számának emelkedését eredményezte továbbá az is, hogy a CXL./1997. évi tv. alapján valamennyi régészeti érdekeltsgű telken történő építkezés esetén, illetve egy korábbi építési törvény alapján, valamennyi keretszabályozási tervben meghatározott régészeti előírás alapján kötelező a régészeti hozzájárulás, szakvélemény. A feltárások emelkedő száma azonban egyúttal azt is jelenti, hogy vélhetően egyre kevesebb emlék pusztul el dokumentálatlanul.

Az év júliusától működő, némileg új ásatási engedélyezési eljárás, valamint a központi adatbázis létrehozásának megindulása bizonyos, – remélhetőleg kezdeti – ügyintézési problémákkal járt. Ennek jellemzője a gyakran párhuzamos ügyintézés, valamint a megnövekedett adminisztráció volt.

A terepi és az adminisztrációs feladatok megnövekedése következtében egyre jobban érezni, hogy kevés a feltárások szakembergárdája. Kevés a régész, az ásatási technikus, s a geodéták, a rajzoló és a fotósok is oly mértékben túlterheltek, hogy sokszor a dokumen-

of construction. In consequence, we had to conduct several excavations out of season in 1999 as well, although in most cases, we did not have the necessary equipment.

Another factor that has increased the number of excavations was generated by act CXL./1997. It decrees that archaeological sanction and appraisal must be obtained in the case of a construction on any lot of archaeological importance, and, according to a former building law, by reason of the archaeological specification defined in each contractual plan. The growing number of excavations means, at the same time, that presumably fewer and fewer remains perish without being documented.

The somewhat reformed excavation licensing, valid since July of this year, and the start of the establishment of a central data base involved a few, hopefully only initial administrative problems. The most typical characteristics were the parallel administration and the accumulation of administrative tasks.

In consequence of the accumulation of administrative and field tasks, it is more and more evident that the number of the excavation specialists is deficient. There are too few archaeologists, excavation

tálás színvonala is veszélyben forog. Éppen ezért tartósan külső munkaerők alkalmazására szorulunk, akik finanszírozása a feltárás költségeiből, s sokszor a piactudomány diktálta feltételek mellett történik. A római kori feltáráson változóan 15 és 120-130 fő közötti fizikai munkaerő dolgozott különböző helyszíneken. Az alvállalkozói munkabérek pedig egyértelműen a piaci árakhoz és nem a közalkalmazotti munkabérekhez igazodnak.

Az 1999. évben végzett régészeti kutatások (megfigyelés, szondázó jellegű kutatás, megelőző feltárás) az aquincumi topográfia alábbi pontjain folytak:

– **Aquincumi territórium** (*Hable Tibor*)

III. ker. Lajos utca 74.

III. ker. Bécsi út 48-50. – parkoló

III. ker. Bécsi út 52.

III. ker. Kolosy tér 4.

– **Az aquincumi legiotábor területe**
III. ker. Kórház utca 6-12. (*Szirmai Krisztina*)

III. ker. Fő tér 1. (Zichy kastély)
(*Németh Margit*)

– **Aquincumi katonaváros**
III. ker. Pacsirtamező utca 19.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Fényes Adolf utca 6-8.
(*Madarassy Orsolya*)

assistants, surveyors and drawers, and even the photographers are so overburdened that it sometimes endangers the standard of documentation as well. Accordingly we are forced to employ temporary help, which is financed from the budget of the excavations and often at market conditions. The number of manual workers varied between 15 people and 120-130 people at the various Roman period excavations. The wages of the subcontractors, at the same time, are always adjusted to the market prices and not to the salaries of the public employees.

Archaeological research (surveys, test excavations, preliminary excavations) were conducted at the following topographic points of Aquincum in 1999:

– **Aquincum territory** (*Tibor Hable*)
III., 74 Lajos Street

III., 48-50 Bécsi Street – parking place

III., 52 Bécsi Street

III., 4 Kolosy Square

– **The territory of the Aquincum legionary fortress**

III., 6-12 Kórház Street (*Krisztina Szirmai*)

III., Fő Square – Zichy palace
(*Margit Németh*)

III. ker. Lajos utca 118-120.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. San Marco utca 17.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. San Marco utca 32.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Dévai Bíró Mátyás tér 25-26.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Föld utca 54. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Dugovics Titusz tér 13-17.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út 127. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út 189. (*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Bécsi út – Váradi utca
(*Facsády Annamária*)

III. ker. Bécsi út – Perényi utca
(*Facsády Annamária*)

III. ker. Bécsi út – Farkastorki út
(*Facsády Annamária–Kafka Károly*)

III. ker. Hévízi út 3/b-e.
(*Madarassy Orsolya*)

III. ker. Szőlő utca 10. (*Madarassy Orsolya*)

– Az aquincumi polgárváros és katonaváros közötti terület

III. ker. Filatorigát – volt HÉV terület
(*Zsidi Paula – Bugán Adél*)

– Az aquincumi polgárváros területe

III. ker. Szentendrei út 101-115.
(*Zsidi Paula – Bugán Adél*)

– Aquincum Military Town

III., 19 Pacsirtamező Street
(*Orsolya Madarassy*)

III., 6-8 Fényes Adolf Street
(*Orsolya Madarassy*)

III., 118-120 Lajos Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 17 San Marco Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 32 San Marco Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 25-26 Dévai Bíró Mátyás Square
(*Orsolya Madarassy*)

III., 54 Föld Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 13-17 Dugovics Titusz Square
(*Orsolya Madarassy*)

III., 127 Bécsi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 189 Bécsi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., Bécsi street- Váradi Street
(*Annamária Facsády*)

III., Bécsi Street–Perényi Street
(*Annamária Facsády*)

III., Bécsi Street–Farkastorki Street
(*Annamária Facsády–Károly Kafka*)

III., 3/b-e Hévízi Street (*Orsolya Madarassy*)

III., 10 Szőlő Street (*Orsolya Madarassy*)

– The territory between the Aquincum Civil Town and Military Town

III., Filatorigát – former HÉV territory
(*Paula Zsidi – Adél Bugán*)

III. ker. Szentendrei út – Záhony utca sarok (*Zsidi Paula*)

III. ker. Keled utca – Sújtás utca sarok (*Zsidi Paula*)

III. ker. Graphisoft Park (*Zsidi Paula–Bugán Adél*)

III. ker. Szentendrei út 133-135. előtt (*Bugán Adél*)

– **Aquincumon kívüli, limes menti beépítettség**

XI. ker. Albertfalva, Hunyadi János út (*Szirmai Krisztina*)

I. ker. Gyorskocsi utca 1. (*H. Kérdő Katalin*)

I. ker. Corvin tér 1-3. (*Hable Tibor*)

II. ker. Tölgyfa utca, Margithíd irodaház (*H. Kérdő Katalin*)

II. ker. Tölgyfa utca 3.–Henger utca 2. (*H. Kérdő Katalin*)

Az aquincumi topográfia és történet szempontjából számos új információval gazdagodtunk. A korai foglalás, az aquincumi limes kiépítésének korai korszakát képviselik a Filatorigátnál és az albertfalvi tábor közelében előkerült védmű maradványok. A temetők feltárása során elsősorban az ún. Bécsi úti temető érdemel említést, déli és északi szakaszáról a római kor négy évszázadából származó több tucatnyi sírral. A temetőkből igen gazdag epigráfiai anyag származik. További fontos, új adatok kerültek elő a katonaváros

– **The territory of the Aquincum Civil Town**

III., 101-115 Szentendrei Street (*Paula Zsidi–Adél Bugán*)

III., Szentendrei Street–Záhony Street corner (*Paula Zsidi*)

III., Keled Street–Sújtás Street corner (*Paula Zsidi*)

III., Graphisoft Park (*Paula Zsidi–Adél Bugán*)

III., 133 Szentendrei Street, in front of the real estate (*Adél Bugán*)

– **Inhabited areas along the limes outside Aquincum**

XI., Albertfalva, Hunyadi János Street (*Krisztina Szirmai*)

I., 1 Gyorskocsi Street (*Katalin H. Kérdő*)

I., 1-3 Corvin Square (*T. Hable*)

II., Tölgyfa Street – Margithíd office building (*Katalin H. Kérdő*)

II., 3 Tölgyfa Street – 2 Henger Street (*Katalin H. Kérdő*)

We have obtained a great deal of new information concerning the topography and the history of Aquincum. The remains of a defence system at the Filatorigát and the Albertfalva fort represent the period of the early occupation and the establishment of the Aquincum limes. From the cemetery excavations, the so-called Bécsi Street cemetery deserves mention

szerkezetére és építéstörténetére vonatkozólag. Végül értékes, bár szórványos információkat szerezhettünk a vizivárosi tábor tágabb, északi illetve déli körzetének római kori beépítettségéről.

Zsidi Paula

with several dozens of graves from the four centuries of the Roman period in the southern and the northern stretches. The cemeteries yielded a very rich epigraphic material. Further important data were collected concerning the structure and the construction history of the Military Town. Finally, we have obtained interesting, although scattered data concerning the Roman habitation in the wider – northern and southern – vicinity of the Viziváros fort.

Paula Zsidi